

Вардан Григорян

ОДВІЧНЕ ПОВЕРНЕННЯ

ІСТОРИЧНА ПОВІСТЬ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2019

Частина перша

СИМЕОН

І вирядив кесар супроти павликіян вельможу одного на ім'я Симеон.

Петро Сицилієць¹
«Корисна історія»

Вже третій день, як п'ятитисячне військо Симеона просувалося долиною річки Лікос на південний схід. І вже третій день, як не вщухала злива. Коні раз по раз вгрузали по самі коліна у в'язку твань, і верхівці спішувалися, пособляючи їм виборساتися з багнуки. Якщо попереду виринали поселення або стійбища пастухів, воїни, що їхали попереду, озиралися на Симеона. В такі хвилини скулений від утоми Симеон випростував спину, підводив голову і набував того впевненого, байдужо-поважного вигляду, з яким він возсідав на чолі кесарського почту в Константинополі. Його погляд ковзав понад головами промоклих воїнів і губився в безмежних володіннях Ромейської імперії.

¹ *Петро Сицилієць* (Petri Siculi) — історик християнської церкви, який у своєму творі «Корисна історія», написаному приблизно у 869—871 рр., повідав про павликіянський релігійний рух у Малій Азії.

В Малій Азії Симеонові випало бувати вперше. Амісос¹, де вони зійшли на берег після десятиденного плавання, справив на нього добре враження, але тепер чим далі вони просувалися в глиб півострова, тим дужче його охоплювало передчуття, що земля, якою вони ступали, сповнена несподіванок. Піниста ріка, виднокіл, що губився в сірій імлі, і бездоріжжя могли похитнути впевненість у будь-кого, але віра у свій успіх та власні сили, що народилася і зміцніла в Симеонові на Апеннінському півострові після звитяги над лангобардами і на Балканах над болгарами, глибоко сиділа в ньому. Він не знав поразок на полі бою. Пройдений ним ратний шлях був злетом, позбавленим падінь і зупину. Будучи внуком імператора Іраклія² — героя переможних воєн супроти персів — і сином сенатора, він здобув блискучу військову освіту. У вісімнадцять років він уже командував центурією, а через три роки — легіоном. Особливо він уславився у битвах з болгарами. Болгари потіснили невеликий загін Симеона до дунайських боліт. Ворог стискав оточення, голод і лихоманка підкошували легіонерів, але Симеон не здавався. Якось уночі він випалив все довкола грецьким вог-

¹ Амісос — візантійське портове місто на південному узбережжі Чорного моря, засноване в VI ст. д. н.е., тепер м. Самсун (Туреччина).

² Візантійський імператор Іраклій I (610—641).

нем¹ і перейшов у наступ. Сполошених відьмацьким полум'ям варварів охопила паніка. В метушні, яка зчинилася, Симеон зумів захопити їхнього полководця. Болгари змушені були зажадати миру і, забравши свого воєначальника, полишили володіння Римської імперії.

Слава про Симеона котилася Константинополем. В храмі Святої Софії відслужили молебень на його пошанівок. Вклякнувши перед мармуровим розп'яттям Ісуса Христа, Симеон відчував на собі батьківський погляд кесаря і те захоплення, з яким на нього дивився люд. Простий чорний плащ і густа борода робили його схожим на ченця, і коли б не припнутий до пояса меч, то можна було б гадати, що перед вівтарем укляк молодий еромонах, якого висвячують у архімандрити. Повитий сизуватим димком запахуощого ладану, Симеон, здавалося, втілював собою Ромейську імперію, що прагла хрестом і мечем утримати своє підупале могуття.

Тепер, коли по трьох літах супокійного життя при дворі він знову брався до виправи, його

¹ *Грецький вогонь* (рідше — пекельний вогонь, візантійський вогонь або рідкий вогонь грец. *Υγρό Πυρ*) — горюча суміш, що застосовувалася з військовою метою в часи середньовіччя. Вперше була вжита візантійцями у морських битвах. Достеменний склад грецького вогню невідомий.

охопило двоїсте почуття, якого раніше він не зазнавав. Уперше невідомість навіювала йому страх. Тепер він опріч власного життя ризикував утратити дещо більше — славу і становище. Але з іншого боку, життя при дворі — імператор та імператриця, товариство священиків з дяками і псаломниками, що юрмилися довкола них, стомлювало його. Будучи добрим воїном, він був поганим вельможею. Тримався осторонь палацових інтриг, борні між цирковими партіями, сенатських змов, і хоча завдяки цьому мав славу людини доброчесної, по суті відчував себе зайвим при імператорському дворі.

І тепер, коли він знову бачив похмурі, але покірливі обличчя воїнів, зблиск зброї, чув іржання коней і брязкіт обладунків, відчував, як заново він оживає. Туга за втраченими днями стискала йому горло, і він квапився бодай на годину раніше дістатися кибосської фортеці¹, і лише його природна обачливість гамувала нетерплячку. Він відмовився від торованих караванних шляхів, обрав цей путівець, що вів малолюдною місциною, аби ніхто не завважив просування його війська, щоб з'явитися зненацька на підступах до Кибосси і раптовим наскоком за день-другий захопити фортецю, дощенту зруйнувати гніздище

¹ *Кибосса, Колонія* — міста на заході історичної Вірменії, що в VI ст. входили до складу Візантії.

павликіян¹. Тривала облога видавалася йому небезпечною, бо арабська кіннота, що час від часу налітала на ромейські малоазійські володіння, могла з'явитися будь-коли, а з нею його п'ятитисячний загін навряд чи впорався б.

Четвертого дня, вийшовши зранку з намету, Симеон аж сторопів, уздрівши, що дощ змінився на сніг. Воїни порозкладали вогнища, намагаючись зігрітися після холодної ночі. Завваживши полководця, вони підхопилися на ноги, однак Симеонові видалося, що робили вони це не надто охоче. Він відмовився од загонів найманців-варварів, набравши військо лише з ромейців, маючи на оці їхню християнську одержимість, і не сумнівався у їхній надійності. Але він також добре знав, що негода, втома і байдужість воєначальника можуть викликати серед війська більше невдоволення, аніж ті жорстокі бойовиська, що на них чигали. Повернувшись до намету, він скликав до себе центуріонів і наказав по обіді вишикувати перед його наметом усе військо.

Симеон вийшов до воїнів без шолома. Вітер шарпав поли накинутого на рамена плаща, куйовдив волосся, мокрий сніг шмагав йому обличч-

¹ *Павликіяни* — учасники одного з найбільших релігійних рухів VII століття у Вірменії, в VIII—IX століттях набув широкого поширення в Малій Азії і в європейських володіннях Візантійської імперії. Своєю метою павликіяни вважали збереження первісної чистоти християнства, звільнення його від «елементів» язичництва та ідолопоклонства.